

## Štěstí v neštěstí — dobří lidé pomohli - Janina Vrbová, \* 20.7.1925 Luck

Moji rodiče Rajzoví měli v Lucku na ulici Kopernika potravinářský obchod, spíše obchůdek, jakých bylo mnoho. Moje maminka, duše „podniku“, dokázala se zákazníky jednat v jejich mateřském jazyce, byla přívětivá, lidská. Proto k nám rádi jezdili lidé i z okolních vesnic Češi, Ukrajinci, Poláci, Židé. Měli jsme proto v okolí poměrně dost známých.

Luck, jako každé volyňské město byl mnohonárodnostní ale snášeli jsme se dobře po stránce národnostní i náboženské. Katolíci Poláci a Češi měli kostel v zámku Lubarta, pravoslavní Ukrajinci, Češi a Rusové chodili do nádherného soboru a my Židé jsme kromě jedné velké synagógy měli několik menších.

V Lucku, stejně jako ve většině volyňských měst, citelně scházel průmysl, takže po stránce sociální, bez rozdílu národností, to nebylo slavné. Každý měl co dělat, aby uživil rodinu a bylo hodně chudých ba i žebráků. Ti Židé, kteří byli na tom poněkud lépe, sbírali pro chudé každý pátek peníze, aby si i oni mohli udělat šábes.

Chodila jsem do polské školy, kde byli učitelé jen Poláci i když většina žáků byla ze židovských rodin. Náboženství vyučovala dcera rabína, ovšem jen v polštině, takže jsme hebrejštinu neznali a doma se mluvilo jidiš.

Po německé okupaci se vše zásadně změnilo. Němci brzy udělali ghetto a vyháněli nás z rodných hnízd jako psance. Poměry v luckém ghettu, podobně jako v jiných ghettech, byly nelidské: hlad, stálá nejistota, lidé namačkaní do nemožnosti, Němci když procházeli ghettom, pro svoji zábavu po lidech stříleli. My, mladší jsme byli voděni na práci i mimo město a tak jsme se snažili najít něco k jídlu a tajně to přenést do ghetta pro své blízké. Málo kdy se to podařilo, protože před vstupem nás důkladně prohlíželi a u koho něco našli, dostal nemilosrdný výprask.

Jednou nás k ránu vzbudil zoufalý křik. Obyvatele ghetta vyháněli do připravených aut a všechny kromě těch, kteří utekli, za městem hromadně postříleli. Ve zmatku, který nastal se nám podařilo uniknout. Schovala jsem se spolu s maminkou a mladší sestrou ve sklepě. Když tam vnikla policie, tak jsem sebe a sestru přikryla peřinou a proto nás přehlédli. Hladověly jsme tam asi týden (co jsme asi pily si dovedete představit) a nakonec jsme vyšly ven.

Samozřejmě nás chytli a umístili ve střežené škole v zámku Lubarta. Po těchto hrůzách jsem nerezignovala jako mnozí, ale naopak řekla jsem si: „jsi mladá, musíš a snad i můžeš to přežít a udělej pro to cokoliv“. Osud tomu chtěl, že mne a další dvě děvčata vybrali Němci na úklid v jejich blízkých ubytovnách. Přes den jsme pracovaly a na noc jsme musely jít do ghetta, které pro zbytek pochytaných v menším měřítku zřídili. Vedle byla ústřední hasičská stanice a jeden z ukrajinských hasičů mi přinesl chleba a v případě potřeby mi přislíbil pomoc. Asi po týdnu přišli již známí ukrajinští hasiči a upozornili, že tuto noc budou opět vyvážet Židy z ghetta za město. Horečně jsme přemýšlely, jak se dostat ven a připadly jsme na to, že vsadíme na lidskou chamtivost.

Slíbily jsme strážnému, že když nás teď v podvečer pustí do starého ghetta, že mu přineseme věci, o kterých víme kde jsou ukryty a snad je ještě rabovací party nebo Němci nenašli. Pustil nás. A opět menší pomoc vyšší moci: cestou jsem našla zlatý prstýnek, který mi pak pomohl jako úplatek strážného pro únik z menšího ghetta. Bohužel moji mladší sestru se zbývajících pochytanými odvezli za město a postříleli.

Chodila jsem pak ode vsi, ke vsi, spala ve stozích slámy, nebo i v poli či v lese. Dobří lidé mi dali najíst. Byly ovšem případy, že mne hnali od sebe. Při tomto putování jsem se vydávala za Polku. Náhoda, nebo snad osud tomu chtěl, že jsem při prosbě o jídlo přišla do polské usedlosti, kde byla dcera asi v mém věku sama doma. Rodiče odjeli do Rovna. Dala mi najíst a mezi řečí jsem ji pověděla, že jsem přišla o své polské doklady, nyní musím jít do Rovna a bez dokladů tam nemohu. Děvčeti se líbil můj šátek na krk a tak jsme udělaly výměnný obchod — dala mi za něj svoji předválečnou legitimaci.

S větší jistotou jsem šla dál, obešla obloukem Rovno a přišla do Kvasilova. V rodině Josefa Vojara jsem se nabídla do služby. Dohodli jsme se, že to bude za stravu a byt. Nejen že mne vzali do služby, ale také do rodiny se vším všudy: chodila jsem s paní Vojarovou na besedy k příbuzným, v

neděli do kostela, s ostatními jsem pracovala na poli a v domácnosti. Práce v domácnosti mi šla hned od začátku, ale práce v poli jsem se musela pilně učit, protože jsem je nikdy nedělala.

Nejen rodina Vojarová, ale všichni kvasilovští Češi byli skvělí. Jeden příklad za všechny. Do vsi přišli Vlasovci a já jsem je potkala, když jsem hnala husy z pastvy. Jeden z nich když mne uviděl řekl našemu sousedovi, že asi nejsem Češka, že vypadám na Židovku. Soused ho ujistil, že nemá pravdu, že mne zná od malička a moje rodiče také.

S kvasilovskými děvčaty jsem nastoupila do 1. čs. armádního sboru v SSSR. Byla jsem zařazena na štáb 1. čs. brigády, kde sloužil také pan Josef Vojar. Bohužel již 10.9.44 padl. Před nástupem do armády jsem se seznámila se svým mým budoucím manželem, který měl také pohnutý osud.

V roce 1940 Němci celou skupinu Židů z Orlové ve Slezsku vyhnali do Generálního gouvernementu - bývalého Polska, kde budovali budoucí vyhlazovací tábor. Někteří z nich, když zjistili, jak Němci přistupují k „řešení židovské otázky“, se snažili dostat do SSSR přes řeku Bug. Jen některým se to podařilo. K nim patřil např. JUDr. Marmur, který nejdříve pracoval v Kvasilově ve mlýně a za nacistické okupace ho skrývala rodina Alexandra Vojara . Mne skrývala rodina Josefa Vojara.

Jiní z této skupiny se v Bugu utopili nebo je na druhém břehu chytili sovětští pohraničníci. To ovšem znamenalo pečeť „špióna“ a posláním do Gulagu. Takový osud potkal mého budoucího manžela Webera (příjmení později změnil na Vrba), který se jako čs. občan dostal z Gulagu do 1. čs. praporu v Buzuluku. U Dukly sloužil u 1. čs. brigády, kde jsme se již za války vzali. Prožili jsme spolu pěkné manželství plné porozumění a děti jsme rádně vychovali.

Vojarovi, spolu s dalšími kvasilovskými se usadili v obci Holedeč na Žatecku. Jezdili jsme k nim v průběhu těch mnoha let i s dětmi jako ke svým, jako domu. Paní Vojarová, válečná vdova od svých třiceti let, se snažila láskou a vlídností mi zmírnit ztrátu domova a rodičů. Jsem celé rodině Vojarových za to všechno a za záchranu života velmi vděčná.

Praha v květnu 1998.